

1994 – פרשת "מכת-החום" בסיירת מטכ"ל

מאת: סגן דורין אלישע, עוזרת ראש מדור אימונים והכשרות, בית הספר למשפט צבאי

בשנת 1994 הוגש כתב אישום, בקשר לתאונה חמורה שארעה ביחידה המובחרת, סיירת מטכ"ל, בה מתו שניים מלוחמי היחידה בעקבות מכת חום במהלך אימון ניווטים. פסק הדין ניתן בשנת 1996, והרשיע את מפקד היחידה, אל"ם עמוס בן-אברהם, את רופא היחידה וכן מפקדים נוספים באחריות למותם של שני החיילים.

אל"ם עמוס בן-אברהם בבית הדין הצבאי (עיתון "במחנה")

רקע עובדתי

ביום ראשון, ה-24 במאי 1992, החלה סדרת ניווטים ביחידת סיירת מטכ"ל, יחידה מיוחדת במערך המבצעים המיוחדים של אגף המודיעין. הצוות שיצא לסדרת הניווטים שנערך באזור הערבה, הורכב מחיילים שהיו באימונים, לקראת השתלבותם כלוחמים ביחידה. צוות החיילים החל את סדרת הניווטים בהרכב חסר, ללא שלושה חיילים ששהו באותה העת בקורס מקצועי אחר, אשר הצטרפו לחבריהם ביום שלישי, ה-26 במאי 1992, בשעות הלילה.

למחרת, ביום רביעי, בשעות הבוקר, יצא הצוות, כולל שלושת החיילים שהצטרפו בלילה, רבי"ט ערן עופר ז"ל, רבי"ט ירון ברדור ז"ל וחייל נוסף, למסע ניווט שאורכו היה בין 30 ל-35 ק"מ. במהלך הניווט חש ערן ז"ל ברע והקיא; בסיום הניווט הוא טופל בעירוי נוזלים.

לאחר שינה בת שלוש עד ארבע שעות, יצאו חיילי הצוות כולם לניווט נוסף, שאורכו היה כ-20 ק"מ. במהלך הניווט הזה, איבד ערן ז"ל את שיווי משקלו, החל למלמל מילים לא ברורות והתמוטט. חייל נוסף שנכח במקום דיווח על כך והחלו לטפל בו. במקום הוזעק ירון ז"ל, אשר הוכשר גם כחובש. הוא הגיע למקום בריצה והחדיר שני עירויים לערן ז"ל. לאחר מכן, החל ירון ז"ל להתלונן על סחרחורת והתמוטט גם הוא. במקום הגיע רופא צבאי שהמשיך בטיפול בחיילים עד אשר פונו במסוק לבית חולים, לשם הגיעו ללא רוח חיים.

מנתיחה שלאחר המוות, עלה כי שני החיילים נפטרו עקב מכת-חום. מחוות דעת רפואיות שהתקבלו בהמשך עלה, כי מכת-החום נגרמה כתוצאה מכך שכמות החום בגופם הייתה גדולה מכמות החום שגופם יכול היה לפזר, עד כי טמפרטורת הגוף עלתה מעל לערך קריטי. כן הודגש בחוות הדעת, כי ליקוי בכושר הגופני, חוסר אקלום, היעדר מנוחות ומחסור בשעות שינה, הם גורמים שעלולים לזרז את הופעת תופעת מכת-החום.

ההליך המשפטי

בעקבות מותם של שני החיילים, מונתה על-ידי ראש אגף-המודיעין בצה"ל ועדת חקירה, שהגישה את ממצאיה כשלושה ימים לאחר האירוע. בהמשך נערכה גם חקירה של המשטרה הצבאית החוקרת, שלאחריה הורה הפרקליט הצבאי הראשי על חקירה נוספת של האירוע, בידי שופט חוקר לסיבות מוות.

בתום החקירה הנוספת, בחודש אפריל 1994, כשנתיים לאחר שאירע האסון, הוגש כתב אישום לבית הדין הצבאי המיוחד נגד מפקד צוות הלוחמים, מפקד פלגת האימונים ורופא היחידה – וכן נגד מפקד היחידה עצמו, אלוף-משנה עמוס בן-אברהם. כתב האישום ייחס לנאשמים עבירת גרימת מוות ברשלנות, לפי סעיף 304 לחוק העונשין.

המפקדים כפרו באשמה. בבית הדין הצבאי המיוחד נשמעה שורת עדים - מפקדים, חיילים ומומחים. בפסק דינם, הרשיעו השופטים את מפקד היחידה, את מפקד פלגת האימונים ואת הרופא בעבירה שיוחסה להם. זאת, לאחר שמצאו שקמה להם חובת זהירות כלפי החיילים ההרוגים מכוח אחריותם הפיקודית והוראות הבטיחות באימונים; כי הם חרגו מהוראות הבטיחות המחייבות; וכי בחריגות אלה היה כדי להגביר את הסיכון לאסון.

בית-הדין זיכה את מפקד הצוות, מהטעם שלא הייתה לו עוד סמכות לדון בעניינו, נוכח פרק הזמן שחלף ממועד שחרורו מצה"ל ועד הגשת כתב האישום, ומשלא ניתן היה לייחס שותפות בעבירת הרשלנות.

פסק הדין ניתח בהרחבה את יסודות עבירת גרם המוות ברשלנות, תוך קביעות חשובות בסוגיות הנוגעות לאחריות מפקדים לשלום פקודיהם.

בית הדין הצבאי המיוחד התייחס לטענות שהעלה בא כוחו של מפקד היחידה, בדבר אופייה המיוחד של היחידה ועל כך שסדרת הניווט הייתה בגדר מסורת יחידתית. לטענתם, אופי היחידה חייב, לעיתים מזומנות, נטילת סיכונים חריגים, לרבות במסלול הכשרת חייליה ומפקדיה. בית הדין לא קיבל טיעון זה וקבע, שגם כשמדובר ב"מסורת יחידה", אין הדבר מוריד מאחריות המפקד לפקודיו, בוודאי כאשר הדבר נוגד את הוראות הבטיחות המחייבות בצה"ל. כמו כן נקבע, כי גם אם היו נורמות לקויות בעבר, הדבר אינו יכול להצדיק חריגה מרף הזהירות הנדרש. בלשון בית הדין:

"חריגותה של דרך האימונים בעבר וסטיות מהוראות הבטיחות, אם היו בעבר, אינם יכולים לשמש כגורם

המצדיק 'הטמעת' הסדר נורמטיבי שלילי ומסוכן".

השופטים קבעו, כי אף שעיקר הקשב של מפקד היחידה ממוקד בפעילות המבצעית של היחידה, וכי בשעת התרחשות האסון, הוא היה מאות קילומטרים מהמקום כשהוא "מועסק מעל לראשו בעניין מבצעי מסובך וקשה", קמה לו אחריות מכוח תפקידו ומעמדו כמפקד, הן בהיבט הישיר והן בהיבט הפיקודי. אחריותו הישירה קמה מכוח אישורו את האימון ומכך שלא נקט צעדים שנדרשו לפי הוראות הבטיחות באימונים, שהיה בהם כדי לצמצם את הסיכון להתרחשות האסון. כן מצאו השופטים, כי למפקד היחידה אחריות בשל אי-הטמעת הוראות הבטיחות ביחידה.

בעקבות הרשעתו, הוטל על אלוף-משנה בן-אברהם עונש בן שלושה חודשי מאסר על תנאי. השופטים קבעו שאין מניעה שימשיך לכהן בתפקיד פיקודי אחר ולהתקדם במסלול הצבאי.

רופא היחידה, ערער על פסק הדין שהרשיעו, ובית הדין הצבאי לערעורים נדרש אף הוא לפרטי האירוע. לאחר בחינת הממצאים, שופטי בין הדין הצבאי לערעורים החליטו להותיר את ההרשעה על כנה, והדגישו כי אף שהרופא כשלעצמו לא חייב להיות צמוד למתאמנים, ולא הייתה מניעה שימשיך בפעילותו המבצעית כמתוכנן, הרי שהייתה לו חובה מוגברת לפקח על תכנון האימון בשלבים קודמים.

חשיבות הפרשה

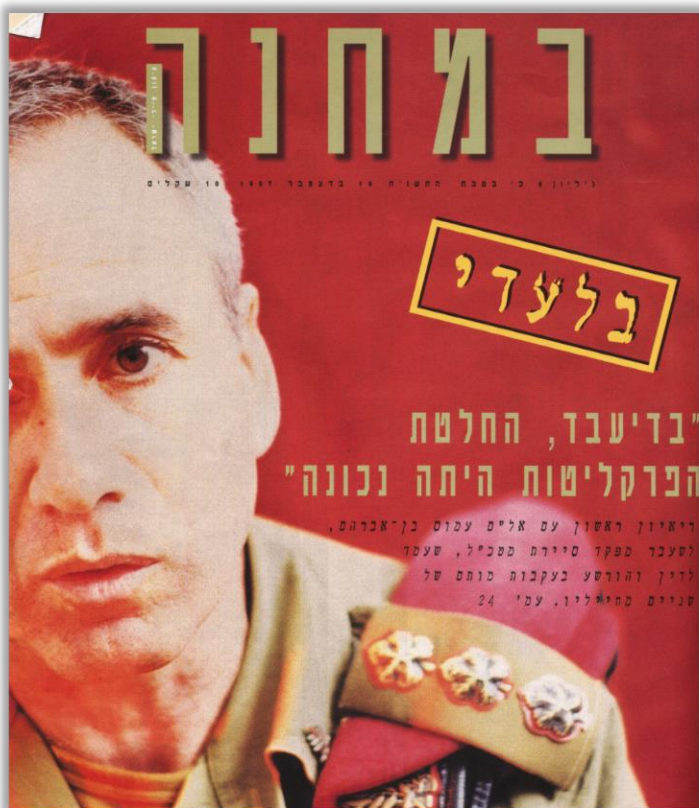
פרשת מכת החום בסיירת מטכ"ל הייתה אסון חמור, שגבה את חייהם של שני לוחמים מובחרים ומוכשרים. ההחלטה בדבר ההעמדה לדין של שרשרת הפיקוד האחראית לאירוע, שהסתיימה בין היתר בהרשעת מפקדה של יחידה מיוחדת, מהחשובות בצה"ל, הדגישה את האחריות הרבה המוטלת על מפקדים, ביחס לפיקודיהם.

המשפט, אחד מני כמה שנוהלו בקשר לתאונות אימונים בראשית שנות התשעים, עורר הד תקשורתי וגרר סיקור נרחב. כבר במהלך המשפט, וגם לאחריו, נמתחה ביקורת: מצד אחד, הובעה תרעומת ציבורית על המפקדים, על תהליכי הפקת הלקחים בצה"ל ואף על רמות הענישה שנרשמו בתיקים שבהם נמצאו המפקדים אחראים והורשעו בדין; מצד שני, נשמעו גם קולות, אשר טענו שלא בכל מקרה יש להעמיד מפקדים לדין פלילי, שכן הצבא מחויב לקחת סיכונים גם באימונים. היו גם מי שהגנו אישית על אל"ם בן-אברהם, אחד ממובחרי המפקדים בצה"ל, וטענו שבעת ההחלטה בדבר העמדתם לדין של מפקדים יש להיזהר, שלא למהר ולא לפגוע בשדרת הפיקוד הבכירה.

הטיפול המשפטי בפרשה זו, ובפרשות נוספות שאירעו באותה התקופה בעקבות תאונות אימונים קשות נוספות, משקף בעיניי את החשיבות שייחס צה"ל, ביחד עם הפרקליטות הצבאית, לשמירה על שלומם של חיילי צה"ל.

בעקבות פרשות אלה, חודדו נהלי הבטיחות בצה"ל, ואף הועברו הכשרות ייעודיות למפקדים בנושאי אחריות מפקדים.

מדוע בחרתי בנושא?

בתמונה: כותרת עיתון "במחנה", שכלל כתבה בנושא הפרשה

קצינה בפרקליטות הצבאית, אני מאמינה שיש בידינו האפשרות, פעמים רבות, לפעול כדי לסייע בתיקון נורמות לקוויות בצה"ל. קצינה בבית הספר למשפט צבאי, הפרשה משקפת בעבורי את חשיבות המוסד בו אני משרתת, ואת הדיאלוג ההדרכתי החשוב שעליו למסד ולקיים, בין עולם המשפט לעולם הצבא.

למעשה, פרשה זו הייתה בין הפרשות הראשונות שנבנה בעניינן מערך הדרכה בבית הספר למשפט צבאי, שהוקם והחל לפעול בסמיכות זמין למועד מתן פסק הדין בפרשה. מעניין במיוחד לציין, כי פרשה זו נלמדה ונדונה בשיעורי קציני המחקר וההדרכה מטעם בית הספר למשפט צבאי לצוערי בית הספר לקצינים, בה"ד 1 – כבר בזמן כהונתו של אלי"ם בן-אברהם כמפקד בית הספר לקצינים – שאף העיד בראיון גלוי-לב שנמסר לעיתון "במחנה" על האירוע, והבהיר כי גם לראייתו, בדעיבד, ההחלטה על העמדתו לדין הייתה נכונה.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- מ/194, התובע הצבאי נ' אלי"ם עמוס בן אברהם, סרן ד"ר י, סרן ע' וסגן י';
- ע/188/96, סרן ד"ר י" נ' התובע הצבאי הראשי;
- עיתון "במחנה", דצמבר 1997, גיליון מס' 6.